

Wykorzystanie seksualne dziecka. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci

Agnieszka Izdebska, Katarzyna Pilarczyk

Wydział Psychologii i Kognitywistyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza

W artykule poddano analizie ustalenia badawcze Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci dotyczące doświadczeń wykorzystania seksualnego w dzieciństwie. Deklaracje nastolatków w wieku 13–17 lat ujawniły, że 20% z nich padło ofiarą wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego, a 7% – z kontaktem fizycznym. Zdecydowanie częściej wykorzystanie seksualne było doświadczeniem dziewczyn (bez kontaktu fizycznego: 27%, z kontaktem fizycznym: 10%) niż chłopców (bez kontaktu fizycznego: 16%, z kontaktem fizycznym: 5%). Wyniki Diagnozy zestawiono z doniesieniami z pierwszej edycji badania z 2012 r. Analiza umożliwiła ponadto wyróżnienie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia przemocy seksualnej (płeć, wiek, lokalizacja szkoły, nadużywanie alkoholu oraz choroba psychiczna osoby mieszkającej z dzieckiem). Wykazano również, że doświadczanie wybranych form przemocy seksualnej zwiększa szanse na wystąpienie zachowań samouszkodzających wśród młodzieży.

SŁOWA KLUCZOWE:

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE DZIECKA, PRZEMOC SEKSUALNA, WIKTYMIZACJA

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE DZIECKA – DEFINICJA ZJAWISKA

Pozanormatywne wydarzenia seksualne w dzieciństwie obejmują doświadczanie wszelkich – zarówno dotykowych, jak i bezdotykowych – form kontaktów seksualnych z osobą dorosłą (Beisert, Izdebska, 2012). Opisy tego zjawiska

najczęściej są formułowane z jednej z trzech perspektyw: klinicznej, prawnej lub społecznej (Beisert, 2012; Beisert, Izdebska, 2012).

Definicje kliniczne koncentrują się na intrapsychoicznym stanie pobudzenia seksualnego dorosłego wobec dziecka, który może (ale nie musi) doprowadzić do czynu w postaci wykorzystania. Definicje te skupiają się przede wszystkim na wskazywaniu i opisywaniu tych cech działań o charakterze seksualnym, które mają potencjalnie traumatyzujący wpływ na dziecko. Definicje kliniczne w stosunku do definicji prawnych i społecznych cechują się największym zakresem.

Najbardziej rozpowszechnione definicje kliniczne stanowią wynik pracy organizacji zajmujących się tematyką przemocy wobec dzieci lub też pojedynczych osób, uznawanych za autorytety w tej dziedzinie. W tabeli 1 zebrano najczęściej przywoływane w piśmiennictwie kliniczne definicje wykorzystania seksualnego dziecka. Poszczególne opisy wskazują najczęściej na trzy elementy, których wyróżnienie jest istotne dla scharakteryzowania wykorzystania seksualnego dziecka. Po pierwsze, wyjaśniają, kim jest ofiara zdarzenia (wskazują tu na dziecko lub osobę na niższym poziomie rozwoju), po drugie, opisują sprawcę (określają go jako osobę dorosłą, znajdującą się na wyższym poziomie rozwoju, z którą dziecko znajduje się w relacji opieki, zależności lub władzy), a po trzecie, odnoszą się do istoty czynu (często opisują go szeroko jako angażowanie dziecka w jakąkolwiek aktywność seksualną).

Definicje prawne wywodzą się z prawa przyjętego i obowiązującego w danym państwie. Podobnie jak w podejściu klinicznym, w polskim prawie nie ma jednej definicji wykorzystania seksualnego dzieci. Pojawiają się natomiast w Kodeksie karnym odrębne przepisy odnoszące się swoiście do zachowań o charakterze seksualnym, których ofiarami są dzieci. Przepisy te są zamieszczone w rozdziale XXV Kodeksu karnego (*Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*) i wskazują na czyn wykorzystania seksualnego, który może wynikać z różnych stanów (niekoniecznie wyłącznie z pobudzenia seksualnego).

Definicje społeczne z kolei przyjmują formę przekonań danej grupy na temat zjawiska wykorzystania seksualnego – ich ramy są dynamiczne, kształtowane w znacznej mierze przez przekazy medialne dotyczące omawianego problemu.

Tabela 1

Definicje wykorzystania seksualnego dziecka

Źródło definicji	Definicja
Finkelhor, 1986 (za: Beisert, Izdebska, 2012, s. 50).	Wykorzystanie seksualne dziecka to angażowanie go przez dorosłego w jakąkolwiek aktywność seksualną niezależnie od motywów.
Finkelhor, 1994 (za: Sajkowska, 2002)	Aktywność, której celem jest stymulacja seksualna. Nie dotyczy kontaktu z genitaliami dziecka w celach związanych ze sprawowaniem opieki nad dzieckiem. Zachowania takie dzielą się na: a) zachowania z kontaktem fizycznym, związanym z dotykiem genitaliów lub/i odbytu dziecka lub piersi dziewczynki oraz dotykiem tych części ciała partnera przez dziecko. Wyróżnia się dwa typy zachowań z kontaktem fizycznym: – penetracja, gdy wagina, odbyt lub usta dziecka są penetrowane przy użyciu penisa, palca lub przedmiotów, – kontakt bez penetracji – dotykanie intymnych części ciała dziecka, całowanie o charakterze seksualnym oraz dotykanie przez dziecko intymnych części ciała partnera; b) zachowania bez kontaktu fizycznego, takie jak ekshibicjonizm, voyeurism (podglądanie, doprowadzenie do ekspozycji genitaliów przez dziecko) oraz włączanie dziecka w oglądanie lub produkcję materiałów pornograficznych. Ta forma wykorzystywania zawiera również składanie dziecku propozycji o charakterze seksualnym i werbalne molestowanie dziecka (np. lubieżne komentarze nt. ciała dziecka).
Standing Committee on Sexually Abused Children (za: Kowalczyk, 2014, s. 164).	Świadome lub wynikające z zaniedbania społecznych obowiązków wynikających ze specyficznej odpowiedzialności za dziecko, dopuszczenie do zaangażowania dziecka w jakąkolwiek aktywność natury seksualnej, której intencją jest seksualne zaspokojenie osoby dorosłej.
WHO (za: Sajkowska, 2002).	Włączanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest ono w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody i/lub na którą nie jest dojrzałe rozwojowo i nie może zgodzić się w ważny prawnie sposób i/lub która jest niezgodna z normami prawnymi lub obyczajowymi danego społeczeństwa. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby. Aktywności taka może dotyczyć: 1) namawiania lub zmuszania dziecka do angażowania się w prawnie zabronione czynności seksualne; 2) wykorzystywanie dziecka do prostytucji lub innych prawnie zakazanych praktyk o charakterze seksualnym; 3) wykorzystywanie dziecka do produkcji materiałów lub przedstawień o charakterze pornograficznym.
Child Abuse Prevention and Treatment Act (CAPTA; za: Sajkowska, 2002)	Niewłaściwe zachowanie seksualne z udziałem dziecka, takie jak: dotykanie genitaliów dziecka i doprowadzanie do dotykania przez dziecko genitaliów innej osoby, stosunek seksualny z dzieckiem, kazirodztwo, gwałt, sodomia, ekshibicjonizm i komercyjna eksploatacja dziecka.
Faller, 1988 (za: Sajkowska, 2002)	Akt, którego celem jest seksualna gratyfikacja osoby na wyższym stopniu rozwoju.

Źródło: oprac. własne na podstawie: Beisert, Izdebska (2012), Sajkowska, (2002).

Definicje przyjmowane przez badaczy nie stanowią odrębnej grupy, lecz są pochodnymi definicji klinicznych, a także – choć w mniejszym stopniu – prawnych. Autorzy badań, stając przed zadaniem uzyskania spójności wymagań merytorycznych (rozumianych tu jako zgodność z ustaleniami dotychczasowych badań) z pragmatycznymi (oznaczających możliwość wystarczająco sprawnej i etycznie poprawnej

realizacji badań), konstruuja ujęcia różniące się sposobem charakteryzowania przedmiotowego czynu, jego ofiary i sprawcy.

Ze względu na potrzeby prowadzonych badań niektórzy badacze zawężają definicję wykorzystania seksualnego wyłącznie do aktów obejmujących penetrację, inni z kolei włączają w nią także akty obejmujące kontakt fizyczny bez penetracji, a jeszcze inni dodają działania nieobjmujące kontaktu fizycznego, np. bycie świadkiem aktywności seksualnej innych osób czy bycie obiektem komentarzy o charakterze seksualnym. Wyłączanie form bezdotykowych – jeśli ma miejsce – wynika raczej z powodów pragmatycznych niż merytorycznych. Wyniki badań wskazują bowiem, że wykorzystanie nieangażujące dotyku również może nieść negatywne konsekwencje (zob. Beisert, 2004).

W *Ogólnopolskiej diagnozie skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci* wykorzystano definicję wykorzystania seksualnego Finkelhora (1994) i zaproponowany przez tego badacza podział pozwalający wyróżnić wykorzystanie seksualne w formie bez kontaktu fizycznego (bezdotykowej) oraz z kontaktem fizycznym (dotykowej; por. tab. 1). W badaniach zdecydowano się zapytać młodzież o następujące doświadczenia:

1. Wykorzystanie seksualne bez kontaktu fizycznego:

- 1.1. słowna przemoc seksualna – rozumiana jako doświadczenie zranienia uczuć poprzez to, że ktoś pisał lub mówił na temat dziecka rzeczy związane z seksem;
- 1.2. werbowanie do celów seksualnych w internecie – rozumiane jako zawieranie w Sieci znajomości, w obrębie których druga osoba próbowała namówić dziecko do podjęcia zachowań o charakterze seksualnym;
- 1.3. ekshibicjonizm – rozumiany jako pokazywanie dziecku bez jego zgody miejsc intymnych.

2. Wykorzystanie seksualne z kontaktem fizycznym:

- 2.1. niechciany dotyk ze strony rówieśnika – rozumiany jako dotykanie dziecka wbrew jego woli, zmuszanie go do dotyku drugiej osoby lub wykonywania innych czynności związanych z seksem;
- 2.2. kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą – rozumiany jako kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą mającą 18 lat, nawet jeśli obie strony tego chciały;
- 2.3. niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego – rozumiany jako dotykanie miejsc intymnych dziecka przez kogoś dorosłego z rodziny/znajomych w sytuacji, w której nie powinien tego robić, lub zmuszanie dziecka do dotykania intymnych miejsc lub do innych rzeczy związanych z seksem;
- 2.4. niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego – rozumiany jako dotykanie miejsc intymnych dziecka przez obcego dorosłego w sytuacji, w której nie

powinien tego robić, lub zmuszanie dziecka do dotykania intymnych miejsc lub do innych rzeczy związanych z seksem;

2.5. komercyjne wykorzystywanie seksualne – rozumiane jako kontakt seksualny za pieniądze lub inne prezenty.

ŹRÓDŁA DANYCH DOTYCZĄCYCH ZJAWISKA WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO DZIECI

Badanie skali i cech zjawiska przemocy seksualnej wobec dzieci jest zadaniem zarówno ważnym, jak i trudnym. Dostępność wiarygodnych danych na temat zjawiska jest konieczną podstawą planowania działań praktycznych: profilaktycznych i pomocowych. Izdebski i Łukaszek (2018) wskazują wręcz, że zaniechanie diagnozy zjawiska wykorzystania seksualnego można uznać za nieetyczne, biorąc pod uwagę wagę rzetelnego i szczegółowego jego obrazu dla możliwości oferowania efektywnej pomocy ofiarom, ich rodzinom, a także sprawcom. Ze względu na zmieniający się kontekst społeczny, w którym do przemocy seksualnej dochodzi, poleganie na danych sprzed lat wydaje się problematyczne. Takie zjawiska jak nowe sposoby działania sprawców, np. za pośrednictwem internetu, determinują zmienność obrazu problemu i uzasadniają jego ciągłe badanie. Dodatkowo – jak zauważa Sajkowska (2011) – dane empiryczne stanowią istotny argument w procesie lobbingu na rzecz zmiany regulacji prawnych odnoszących się do ochrony dzieci przed tym rodzajem krzywdzenia.

Dane na temat wykorzystania seksualnego dziecka płyną z kilku rodzajów źródeł, przy czym obraz zjawiska określany przez każde z nich jest odmienny.

Pierwszym źródłem danych na temat przedmiotowego zjawiska są statystyki policyjne i sądowe. Podstawą określenia skali wykorzystania seksualnego i jego cech są w tym wypadku informacje odnoszące się wyłącznie do przypadków zgłoszonych. Biorąc pod uwagę raportowany w badaniach poziom oraz rodzaj zgłaszalności tego rodzaju przestępstw, obraz zjawiska na podstawie tego typu danych jest silnie zniekształcony. Zniekształcenie to polega na zmniejszeniu skali wykorzystywania seksualnego przy jednoczesnym jego zaostrzeniu, co wynika z niskiej zgłaszalności (Jaworska-Kępa, 2006; McElvaney, 2015), ograniczonej w dużej mierze do przypadków bardziej inwazyjnych, rzadko bezdotykowych. Można uznać, że statystyki policyjne i sądowe dostarczają wartościowego obrazu aktualnej zgłaszalności (skali oraz tego, co zgłoszeniom podlega) problemu, a także skuteczności działania instytucji wymiaru sprawiedliwości. Są one jednak mniej wiarygodnym źródłem danych na temat skali i cech samego zjawiska. Ponadto istotnym mankamentem tego źródła jest jego ograniczona dostępność.

Kolejne źródło informacji na temat wykorzystania seksualnego stanowią wyniki badań retrospektywnych z udziałem osób poszkodowanych tym typem przemocy. W ich ramach również występuje spore zróżnicowanie: przyjętych definicji zjawiska, narzędzi badawczych, metod pozyskiwania danych i charakterystyki badanych osób. Przegląd piśmiennictwa wskazuje, że najbardziej wiarygodnych i kompletnych danych dostarczają badania:

1. na ogólnokrajowych reprezentatywnych próbach, tj. takich, w których każda osoba z danego kraju ma taką samą szansę znaleźć się w grupie badawczej;
2. prowadzone za pomocą anonimowych ankiet składających się z wielu pytań stanowiących opisy czynności, których mogli doświadczyć respondenci (Goldman, Padayachi, 2000; Koss, Dinero, Seibel, Cox, 1988; Muehlenhard, Highby, Lee, Bryan, Dodrill, 1998).

Opisy te – zgodnie z definicjami klinicznymi – powinny obejmować także czynności bezdotykowe. Realizowanie badania w grupach klinicznych może prowadzić do przeszacowania skali zjawiska, a w grupach studentów – do niedoszacowania. Wprowadzenie wielu pytań odnoszących się do możliwych form wykorzystania zamiast jednego ogólnego pytania o doświadczenie wykorzystania seksualnego ma zaś tę przewagę, że:

1. pobudza pamięć osób badanych;
2. pozwala na odnotowanie także tych doświadczeń, które zgodnie z definicjami klinicznymi stanowią wykorzystanie, jednak w ocenie badanych nim nie są, a zatem nie byłyby w wypadku pytania ogólnego zgłoszone.

Należy mieć na uwadze, że nawet najlepiej metodologicznie przygotowane badania retrospektywne dostarczają do pewnego stopnia zniekształconych (prawdopodobnie zaniżonych) wskaźników skali badanego zjawiska.

Po pierwsze, znaczny odsetek osób zaproszonych do udziału w badaniach poświęconych przemocy seksualnej odmawia udzielenia odpowiedzi na stawiane w nich pytania. Lalor i McElvaney (2010) na podstawie przeglądu przeprowadzonych w różnych państwach badań rozpowszechnienia wykorzystania seksualnego dzieci oszacowali, że wskaźnik odmowy udziału w badaniu sięgnął 30%. Przyczyny odmowy mogą być różne, począwszy od przekonania, że problem danej osoby nie dotyczy, po lęk i niechęć powracania pamięcią do urazowych doświadczeń. W przypadku badań, w których respondentami są dzieci i młodzież, odmowa udziału w badaniu może płynąć także ze strony ich rodziców czy innych prawnych opiekunów. Sytuacja

taka jest szczególnie prawdopodobna w przypadku krzywdzenia, do którego dochodzi wewnątrz rodziny.

Po drugie, u części osób decydujących się na udział w badaniu należy liczyć się z działaniem mechanizmów obronnych, takich jak wyparcie, które nie pozwalają na przypomnienie sobie urazowych doświadczeń, a tym samym prowadzą do niedoszacowania wskaźników skali zjawiska.

Powyższe problemy metodologiczne dotyczą wszystkich grup badawczych, niemniej wydają się szczególnie nasilone w przypadku badań retrospektywnych prowadzonych wśród dorosłych. W przypadku tej grupy dodatkowym czynnikiem zniekształcającym uzyskiwane dane jest czas, który minął od wystąpienia przedmiotowych zdarzeń (Jagodzińska, 2008). Niektórzy badacze, np. Finkelhor (2003), wycofali się wręcz z prowadzenia wśród dorosłych badań retrospektywnych dotyczących wykorzystania seksualnego na rzecz badań w grupie dzieci i młodzieży.

Chociaż badania wśród dzieci i młodzieży są rzadsze, przede wszystkim ze względu na towarzyszące im dylematy etyczne, to jednak są prowadzone, np. w Polsce realizował je Izdebski (2012), a także Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (Włodarczyk, Sajkowska, 2013), dostarczając ważnych danych na temat zjawiska. W piśmiennictwie dostępne są ponadto wskazówki dotyczące prowadzenia takich badań (Izdebski, Łukaszek, 2018; Makaruk, Włodarczyk, Wójcik, 2013).

Opisana złożoność problematyki badania zjawiska wykorzystania seksualnego ma istotną konsekwencję dla badaczy zjawiska oraz osób zainteresowanych wynikami badań. Polega ona na konieczności uwzględniania tej złożoności zarówno podczas planowania badania, jak i interpretacji jego wyników. Podawanie samych statystyk bez uwzględnienia źródła i kontekstu metodologicznego, w którym dane zostały zebrane, nie ma wartości poznawczej, a dalej także aplikacyjnej. Chociaż opis metodologii badania jest standardem w pracach naukowych, to w przekazach popularnonaukowych już nie. Informacje na temat przyjętej w badaniach metodologii zbierania danych pozwalają ponadto na porównywanie wyników różnych projektów oraz na obserwacje następujących w czasie zmian w zakresie obrazu zjawiska.

METODA

W niniejszym opracowaniu przedstawiono wybrane wyniki dotyczące zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci pochodzące z *Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci* przeprowadzonej przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w 2018 r. Szczegółowe informacje na temat metodologii *Diagnozy* są dostępne w osobnej publikacji (Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska, 2018).

Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci została przeprowadzona na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie warstwowo-losowej 1155 nastolatków w wieku 11–17 lat. Łącznie badanie przeprowadzono w 41 szkołach na terenie całej Polski. W badanej grupie było 51% dziewczyn i 49% chłopców, 57% respondentów było w wieku 11–14 lat, a 43% – w wieku 15–17 lat. O doświadczenie wykorzystania seksualnego pytano nastolatki, które ukończyły 13 lat, co stanowiło próbę 882 osób, której 39% stanowiły osoby w wieku 13–14 lat, 61% – w wieku 15–17 lat i w której było 51,6% dziewczyn i 48,4% chłopców.

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE DZIECKA W POLSCE – SKALA I CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA

Prezentacja wyników przeprowadzonego badania została podzielona na kilka części. Po pierwsze, w odniesieniu do każdej z wyróżnionych badanych form wykorzystania seksualnego przedstawiono jej aktualną skalę w Polsce. Następnie zaprezentowano charakterystykę wyszczególnionych form przemocy oraz jej sprawców. Każdorazowo wyniki uzyskane w prezentowanym badaniu zestawiono z rezultatami badania z 2012 r., kiedy to Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (wówczas Fundacja Dzieci Niczyje) zrealizowała *Ogólnopolską diagnozę problemu przemocy wobec dzieci* (Włodarczyk, Makaruk, 2013; Włodarczyk, Sajkowska, 2013). Jest to możliwe, gdyż elementem tego badania były pytania dotyczące wykorzystania seksualnego dziecka, a przyjęta metodologia była tożsama z tą z 2018 r.

Prezentację danych na temat specyfiki zjawiska uzupełniono danymi odnoszącymi się do jego czynników ryzyka oraz konsekwencji w postaci podejmowania zachowań samouszkodzających.

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE BEZ KONTAKTU FIZYCZNEGO

Wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego w ciągu całego życia doświadczyło 20% respondentów, a w roku poprzedzającym badanie – 12% (tab. 2). Istotnie częściej takie doświadczenia miały dziewczyny niż chłopcy (kiedykolwiek: 27% vs 12%, $p < 0,01$; w ciągu ostatniego roku: 16% vs 7%, $p < 0,01$) oraz starsze nastolatki (odpowiednio: 25% vs 13%, $p < 0,01$; 15% vs 2%, $p < 0,01$). W 2012 r. dwa razy mniej respondentów deklarowało doświadczenia przemocy seksualnej bez kontaktu fizycznego (8,9%), wówczas także częściej były to dziewczyny niż chłopcy (11,8% vs 5,9%; Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Tabela 2

Bezdotykowe wykorzystanie seksualne w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, n = 822

	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	13–14 lat	15–17 lat
Kiedykolwiek	20%	27%	12%	13%	25%
Ostatni rok	12%	16%	7%	2%	15%

Źródło: Oprac. własne na podstawie: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Najczęściej wskazywaną formą wykorzystania seksualnego wśród zachowań bez kontaktu fizycznego była słowna przemoc seksualna, której w ciągu całego życia doświadczyło 10% badanych (tab. 3), a w ciągu ostatnich 12 miesięcy – 6% (tab. 4). Istotnie częściej były to dziewczyny niż chłopcy (kiedykolwiek: 17% vs 4%, $p < 0,01$, w ciągu ostatniego roku: 10% vs 2%, $p < 0,01$). Częściej takie doświadczenia w ciągu całego życia deklarowały starsze niż młodsze nastolatki (kiedykolwiek: 13% vs 6%, $p < 0,01$), ale różnica ta nie była istotna w ciągu ostatniego roku (7% vs 4%, $p = 0,102$). W roku 2012 najczęstszą doświadczoną formą przemocy seksualnej bez kontaktu fizycznego również była słowna przemoc seksualna – doświadczyło jej kiedykolwiek 5,3% respondentów, a w roku poprzedzającym badanie – 2,6%. W ciągu życia takie doświadczenie miało 3,6% dziewczyn i 1,8% chłopców, a w trakcie roku poprzedzającego badanie, odpowiednio, 2% i 0,6%. W grupie nastolatków w wieku 11–14 lat odsetek ten wynosił 2,2% w ciągu całego życia badanych i 1,1% w roku poprzedzającym badanie. W grupie badanych w wieku 15–17 lat było to, odpowiednio, 3,2% i 1,5% (Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Werbowania do celów seksualnych w internecie doświadczyło kiedykolwiek 9% badanych, a 5% w ciągu ostatniego roku. Ponownie istotnie częściej były to dziewczyny niż chłopcy, zarówno kiedykolwiek (13% vs 4%, $p < 0,01$), jak i w czasie 12 miesięcy poprzedzających badanie (7% vs 3%, $p < 0,05$). Podobnie jak w przypadku słownej przemocy seksualnej, wystąpienie zdarzenia w przeciągu całego życia częściej deklarowały starsze niż młodsze nastolatki (kiedykolwiek: 11% vs 4%, $p < 0,01$), ale różnica ta nie była istotna w wypadku danych odnoszących się do doświadczeń z ostatniego roku (6% vs 3%, $p = 0,050$). W 2012 r. doświadczenie bycia nawiązanym do zachowań o charakterze seksualnym przez internet miało prawie dwa razy mniej badanych – 5,1% w ciągu całego życia, a 3,3% w roku poprzedzającym badanie. Było to, odpowiednio, 3,2% i 2% badanych dziewczyn oraz 1,9% i 1,3% badanych chłopców, a także 1,4% i 0,8% nastolatków w wieku 11–14 lat i 3,8% i 2,5% w wieku 15–17 lat (Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Kiedykolwiek ktoś pokazywał swoje miejsca intymne 9% badanych, przy czym w ciągu ostatniego roku z taką sytuacją zetknęło się 5% osób. Była to jedyna badana bezdotykowa forma wykorzystania seksualnego, w przypadku której płeć nie różnicowała częstotliwości doświadczenia (kiedykolwiek: 11% dziewczyn vs 8% chłopców, w ciągu ostatniego roku: 6% vs 4%). W roku poprzedzającym badanie istotnie rzadziej tego typu zachowań doświadczały młodsze niż starsze nastolatki (3% vs 6%, $p < 0,5$). W 2012 r. wyniki dotyczące tej formy przemocy były zdecydowanie niższe – 1,5% badanych zostało kiedykolwiek zmuszonych do oglądania intymnych części ciała drugiej osoby (0,7% w roku poprzedzającym badanie). W ciągu całego życia takie doświadczenia miało 0,9% dziewczyn i 0,6% chłopców, a w ciągu roku przed badaniem, odpowiednio, 0,5% i 0,2%. Ponadto doświadczyło tego 0,6% respondentów w wieku 11–14 lat (w roku poprzedzającym badanie: 0,3%) i 0,9% w wieku 15–17 lat (w roku poprzedzającym badanie: 0,4%; Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Tabela 3

Doświadczenie poszczególnych form bezdotykowego wykorzystywania seksualnego ogółem oraz w podziale na płeć i wiek w ciągu całego życia, %, n = 822

W ciągu całego życia	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	<i>p</i>	13-14 lat	15-17 lat	<i>p</i>
Słowna przemoc seksualna	10%	17%	4%	0,000	6%	13%	0,002
Werbowanie do celów seksualnych w internecie	9%	13%	4%	0,000	4%	11%	0,000
Ekshibicjonizm	9%	11%	8%	0,067	8%	11%	0,160

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Tabela 4

Doświadczenie poszczególnych form bezdotykowego wykorzystywania seksualnego ogółem oraz w podziale na płeć i wiek w ciągu ostatniego roku, %, n = 822

W roku poprzedzającym badanie	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	p	13-14 lat	15-17 lat	p
Słowna przemoc seksualna	6%	10%	2%	0,000	4%	7%	0,102
Werbowanie do celów seksualnych w internecie	5%	7%	3%	0,012	3%	6%	0,050
Ekshibicjonizm	5%	6%	4%	0,275	3%	6%	0,029

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Badania umożliwiły także scharakteryzowanie sprawców bezdotykowych form wykorzystania seksualnego.

W przypadku każdej z badanych form sprawcami byli przede wszystkim mężczyźni: 72% w przypadku przemocy werbalnej, 76 % – werbowania do celów seksualnych w internecie i 88 % – ekshibicjonizmu (tab. 5). Kobiety również dopuszczały się każdego z wymienionych typów działań, jednak wyraźnie rzadziej: 22% w przypadku przemocy werbalnej, 14% – werbowania do celów seksualnych w internecie i 6% – ekshibicjonizmu (tab. 5).

Tabela 5

Płeć sprawcy poszczególnych form bezdotykowego wykorzystania seksualnego, % (możliwość wielokrotnych wskazań)

	Słowna przemoc seksualna (n = 86)	Werbowanie do celów seksualnych w internecie (n = 70)	Ekshibicjonizm (n = 77)
Mężczyzna	72% (62)	76% (53)	88% (68)
Kobieta	22% (19)	14% (10)	6% (5)
Nie wiem	-	9% (6)	-
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	13% (11)	1% (1)	5% (4)

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

W przypadku przemocy słownej większość sprawców (60%) była osobami znanymi badanym: kolegą, koleżanką, sąsiadem, nauczycielem czy inną osobą ze szkoły.

W dalszej kolejności jako sprawców wskazywano osoby obce (33%) i osoby, z którymi badani ówczesznie lub w przeszłości byli w związkach (14%), a najrzadziej – osoby z rodziny (tab. 6). Są to wyniki zbieżne z uzyskanymi w roku 2012 (Włodarczyk, Sajkowska, 2013), kiedy jako sprawcę molestowania słownego wskazywano przede wszystkim kogoś znajomego (53,0%), a w dalszej kolejności – obcą osobę.

Podobnie w przypadku ekshibicjonizmu jako sprawcę młodzież częściej wskazywała osobę znajomą niż nieznaną (odpowiednio, 56% vs 35%; tab. 7). Jest to wynik odmienny od uzyskanego w 2012 r. (Włodarczyk, Sajkowska, 2013), kiedy sprawca wymuszający oglądanie swoich miejsc intymnych był niemal równie często obcy, co znajomy.

Tabela 6

Sprawca słownej przemocy seksualnej, n = 86 (możliwość wielokrotnych wskazań)

	%	n
Ktoś, kogo znasz, np. kolega, koleżanka, sąsiad, nauczyciel, ktoś ze szkoły	60	51
Ktoś obcy	33	28
Twój chłopak / Twoja dziewczyna, osoba, z którą się spotykałeś(-aś), były chłopak / była dziewczyna	14	12
Dorosły z rodziny	6	5
Brat, siostra lub inne dziecko z rodziny	6	5
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	12	10

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Tabela 7

Sprawca ekshibicjonizmu, n = 77 (możliwość wielokrotnych wskazań)

	%	n
Ktoś znajomy	56	43
Ktoś obcy	35	27
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	9	7

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE Z KONTAKTEM FIZYCZNYM

Siedem procent badanych przyznało, że doświadczyło kiedykolwiek w swoim życiu wykorzystania seksualnego z kontaktem fizycznym, a 3% zostało zaangażowanych w taką sytuację w ciągu roku poprzedzającego badanie (tab. 8). Ponownie, istotnie częściej były to dziewczyny niż chłopcy (kiedykolwiek: 10% vs 5%, $p < 0,01$) i starsze niż młodsze nastolatki (kiedykolwiek: 9% vs 4%, $p < 0,01$). W badaniach z 2012 r. było podobnie – takie doświadczenia miało 6,4% badanych (8% dziewczyn i 4,9% chłopców; Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Tabela 8

Dotykowe wykorzystanie seksualne w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, n = 822

	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	13–14 lat	15–17 lat
Kiedykolwiek	7%	10%	5%	4%	9%
Ostatni rok	3%	5%	1%	2%	4%

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Najczęściej deklarowaną dotykową formą przemocy seksualnej, jakiej doświadczyli respondenci, było wykorzystanie seksualne ze strony rówieśnika – dotyczyło to w ciągu życia 4% badanych (tab. 9), a w roku poprzedzającym badanie 2% (tab. 10). Istotnie częściej ofiarami takiego zachowania były dziewczyny niż chłopcy (kiedykolwiek: 6% vs 1%, $p < 0,01$, w roku poprzedzającym badanie: 3% vs 0%, $p < 0,01$). W ciągu życia takie doświadczenia starsze nastolatki miały częściej niż młodsze (5% vs 2%), ale nie potwierdziło się to w danych z ostatnich 12 miesięcy. Jak podają Włodarczyk i Sajkowska (2013) w 2012 r. w badaniach takie doświadczenia miało 2,4% nastolatków (w roku poprzedzającym badanie: 1,8%) – 1,8% dziewczyn i 0,6% chłopców (w poprzednim roku: 1,2% i 0,6%), 1,3% nastolatków w wieku 11–14 lat i 1,1% w wieku 15–17 (w roku poprzedzającym badanie: 1,1% i 0,8%). Wyniki te były zbliżone dla całej grupy w porównaniu z tymi z 2018, ale w przypadku dziewczyn można zaobserwować wyraźny wzrost liczby tego typu doświadczeń.

Dwa procent respondentów zadeklarowało, że przed ukończeniem 15 r.ż. uczestniczyło kiedykolwiek w kontakcie seksualnym z osobą dorosłą (1% w roku poprzedzającym badanie). Nie zaobserwowano istotnych statystycznie różnic między płciami (kiedykolwiek: 2% dziewczyn, 3% chłopców, w roku poprzedzającym badanie: odpowiednio, 0% i 1%). Kontakt seksualnego do 15 r.ż. z osobą dorosłą

istotnie częściej doświadczali starsze nastolatki niż młodsze (kiedykolwiek 3% vs 1%, $p < 0,01$), jednak nie jest to potwierdzone w danych z ostatnich 12 miesięcy (2% vs 1%). W 2012 r. wyniki były zbliżone – przed 15 r.ż. 3,1% badanych zostało zaangażowanych w kontakt seksualny z osobą dorosłą (0,7% w wieku 11–14 lat i 2,4% w wieku 15–17 lat oraz 1,2% dziewczyn i 2% chłopców). Wystąpiła tu odwrotna zależność ze względu na płeć niż we wszystkich pozostałych pytaniach dotyczących wykorzystania seksualnego – więcej chłopców niż dziewczyn miało takie doświadczenie (Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Niechcianego dotyku ze strony dorosłego (znajomego lub obcego) doświadczyło kiedykolwiek tyle samo, tj. 2%, badanych. W przypadku znajomego dorosłego w ciągu życia istotnie częściej takie doświadczenia miały dziewczyny niż chłopcy (kiedykolwiek: 3% vs 0%, $p < 0,01$, w roku poprzedzającym badanie: 1% vs 0%, $p = 0,118$). Nie odnotowano istotnej różnicy między starszymi a młodszymi nastolatkami (kiedykolwiek: 2% vs 1%, $p = 0,182$, w roku poprzedzającym badanie: 1% vs 0%, $p = 0,050$). O byciu dotykany przez obcego dorosłego poinformowało 2% dziewczyn i 2% chłopców (w roku poprzedzającym badanie: odpowiednio, 1% i 1%). W przypadku dzieci starszych takie doświadczenia w ciągu całego życia miało 2% z nich, a w przypadku młodszych – 1% (w roku poprzedzającym badanie: odpowiednio, 0% i 1%). W 2012 r. dotykania intymnych części ciała przez osobę dorosłą doświadczyła podobna grupa badanych – 1,9%, przy czym w przypadku 1,2% (0,4% w roku poprzedzającym badanie) badanych była to osoba im znana, a w przypadku 1% (odpowiednio, 0,7%) osoba nieznana. W 2012 r. o doświadczeniu w ciągu całego życia niechcianego dotyku ze strony znajomego dorosłego poinformowało 0,9% dziewczyn i 0,3% chłopców (w roku poprzedzającym badanie: odpowiednio, 0,3% i 0,1%). Wśród nastolatków w wieku 15–17 lat 0,7% miało takie doświadczenia w ciągu całego życia, a 0,5% wśród osób w wieku 11–14 lat (w roku poprzedzającym badanie odsetek ten był równy dla obu tych grup i wynosił 0,2%; Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Najmniej respondentów miało doświadczenia związane z komercyjnym wykorzystaniem seksualnym – bycie zaangażowanym w takie czynności potwierdziło 0,005% badanych, tj. trzech chłopców i jedna dziewczyna (po dwie osoby w wieku 11–14 lat i 15–17 lat). W 2012 r. również była to najrzadziej występująca forma wykorzystania seksualnego – w ciągu całego życia doświadczyło jej 0,9% nastolatków (0,4% w roku poprzedzającym badanie), a odsetki w kategoriach zmiennych (płeć, wiek) były tak małe, że trudno było ustalić jakiegokolwiek zależności między nimi.

Tabela 9

Doświadczenie poszczególnych form dotykowego wykorzystywania seksualnego ogółem oraz w podziale na płeć i wiek w ciągu całego życia, %, n = 822

Kiedykolwiek	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	p	13-14 lat	15-17 lat	p
Niechciany dotyk ze strony rówieśnika	4%	6%	1%	0,000	2%	5%	0,050
Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą	2%	2%	3%	0,599	1%	3%	0,000
Niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego	2%	3%	0%	0,002	1%	2%	0,182
Niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego	2%	2%	1%	0,064	1%	2%	0,246
Komercyjne wykorzystywanie seksualne	0,005%	0%	1%	0,280	1%	0%	0,648

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Tabela 10

Doświadczenie poszczególnych form dotykowego wykorzystywania seksualnego ogółem oraz w podziale na płeć i wiek w ciągu ostatniego roku, %, n = 822

W ostatnim roku	Ogółem	Dziewczyny	Chłopcy	p	13-14 lat	15-17 lat	p
Niechciany dotyk ze strony rówieśnika	2%	3%	0%	0,002	1%	2%	0,176
Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą	1%	0%	1%	0,086	1%	1%	0,778
Niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego	1%	1%	0%	0,118	0%	1%	0,050
Niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego	1%	1%	0%	0,070	0%	1%	0,034
Komercyjne wykorzystywanie seksualne	0%	0%	0%	0,964	0%	0%	0,258

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Osoby, które potwierdziły doświadczenie dotykowego wykorzystania seksualnego, określiły także związane z nim odczucie bólu występujące następnego dnia po zdarzeniu (tab. 11). Odpowiedź na to pytanie traktowano jako wskaźnik urazowości doświadczenia.

Odczucie bólu potwierdziło 36% osób, które zgłosiły doświadczenie niechcianego dotyku ze strony znajomego dorosłego, 15% – obcego dorosłego, a 13% – rówieśnika. Co ciekawe, żadna z osób, która zgłosiła doświadczenie kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą, nie potwierdziła odczucia bólu. Wyniki te były zgodne z uzyskanymi w 2012 r., kiedy w co trzecim przypadku niechcianego dotyku ze strony znajomego dorosłego konsekwencją był ból następnego dnia, natomiast rzadziej dolegliwość taką zgłaszały osoby doświadczające niechcianego dotyku ze strony rówieśników (ok. 12 %),

Tabela 11

Odczuwanie bólu następnego dnia po doświadczeniu poszczególnych form dotykowego wykorzystania seksualnego, %

	Niechciany dotyk ze strony rówieśnika (n = 32)	Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą (n = 20)	Niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego (n = 14)	Niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego (n = 13)
Ból następnego dnia	13%	0%	36%	15%

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Podobnie jak przy bezdotykowych formach wykorzystania, również w przypadku form dotykowych możliwe było scharakteryzowanie ich w odniesieniu do cech sprawców.

Ponownie, głównymi sprawcami wszystkich badanych form wykorzystania były osoby płci męskiej: 81% w przypadku niechcianego dotyku ze strony rówieśnika, 64% – znajomego dorosłego, 92% – obcego dorosłego, a 55% w przypadku kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą (tab. 12). I tym razem każdej z badanych form przemocy dopuszczały się również osoby płci żeńskiej: 13 % w przypadku niechcianego dotyku ze strony rówieśnika, 7 % – znajomego dorosłego, 8% – obcego dorosłego, i aż 40% w przypadku kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą (tab. 12).

Tabela 12 Płeć sprawcy poszczególnych form dotykowego wykorzystania seksualnego, % (możliwość wielokrotnych wskazań)

Sprawca	Niechciany dotyk ze strony rówieśnika (n = 32)	Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą (n = 20)	Niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego (n = 14)	Niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego (n = 13)
Mężczyzna	81% (26)	55% (11)	64% (9)	92% (12)
Kobieta	13% (4)	40% (8)	7% (1)	8% (1)
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	9% (3)	5% (1)	36% (5)	0% (0)

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Kolejno przeanalizowano, kim byli sprawcy poszczególnych form wykorzystania.

Jeśli chodzi o niechciany dotyk ze strony rówieśnika, jako sprawcę w przeważającej mierze wskazywano niespokrewnione osoby znane badanym (63%). Niższy, chociaż nadal znaczący, odsetek (41%) dotyczył osób, z którymi badani byli w związku (ówcześnie lub wcześniej; tab. 13). Ponownie wyniki te są zgodne z uzyskanymi w wcześniejszej diagnozie (Włodarczyk, Sajkowska, 2013), gdzie również zdecydowaną większość (61%) sprawców stanowili znajomi rówieśnicy, zaś w 36% przemoc seksualna miała miejsce w związkach osób badanych.

W przypadku kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą jako sprawcy wskazywane były najczęściej osoby, z którymi badani byli w związku (ówcześnie lub wcześniej; 50%), a kolejno inne osoby im znane (20%) i osoby obce (15%; tab. 14).

W przypadku niechcianego dotyku ze strony znajomego dorosłego sprawcą najczęściej był dorosły z rodziny niebędący rodzicem (36%) lub znajomy dorosły spoza rodziny (29%; tab. 15.) Wyniki te są zasadniczo zbieżne z uzyskanymi w 2012 r., kiedy w większości jako sprawcę wskazywano osobę z rodziny (Włodarczyk, Sajkowska, 2013).

Tabela 13

Sprawca niechcianego dotyku ze strony rówieśnika, n = 32 (możliwość wielokrotnych wskazań)

	%	n
Ktoś, kogo znasz, np. kolega, koleżanka, sąsiad, nauczyciel, ktoś ze szkoły	63	20
Twój chłopak / Twoja dziewczyna, osoba, z którą się spotykałeś(-aś), były chłopak / była dziewczyna	41	13
Rodzeństwo (także przyrodnie)	6	2
Inny krewny	3	1
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	9	3

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Tabela 14 Sprawca kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą, n = 20 (możliwość wielokrotnych wskazań)

	%	n
Twój chłopak / Twoja dziewczyna, osoba, z którą się spotykałeś(-aś), były chłopak / była dziewczyna	50	10
Ktoś, kogo znasz, np. kolega, koleżanka, sąsiadka, nauczyciel, ktoś ze szkoły	20	4
Ktoś obcy	15	3
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	15	3

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Tabela 15 Sprawca niechcianego dotyku ze strony znajomego dorosłego, n = 14 (możliwość wielokrotnych wskazań)

	%	n
Inny dorosły z rodziny	36	5
Inny dorosły, którego wcześniej znałeś(-aś)	29	4
Ojciec	14	2
Ojczym / partner matki	7	1
Matka	7	1
Macocho / partnerka ojca	7	1
Nie chcę odpowiadać na to pytanie	36	5

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE – ZMIENNE WYJAŚNIAJĄCE

W celu wyjaśnienia przyczyn wykorzystania seksualnego dziecka poddano analizie kilka zmiennych: płeć, wiek, lokalizację szkoły, rozwód/rozstanie rodziców, nadużywanie alkoholu w rodzinie, używanie narkotyków w rodzinie i chorobę psychiczną domownika. W grupie respondentów w wieku 13–17 lat kilka z wymienionych czynników miało szczególne znaczenie dla wystąpienia poszczególnych form przemocy seksualnej (tab. 16).

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE BEZ KONTAKTU FIZYCZNEGO – ZMIENNE WYJAŚNIAJĄCE

Pierwszym z analizowanych czynników, który okazał się istotnym predyktorem doświadczenia wykorzystania seksualnego, była płeć ofiary. Jeśli chodzi o wykorzystanie seksualne w postaci bezdotykowej, to chłopcy doświadczyli słownej przemocy

seksualnej czterokrotnie rzadziej niż dziewczyny (OR = 0,269) i trzykrotnie rzadziej byli werbowani do celów seksualnych w internecie (OR = 0,332). Ponadto znaczenie miał wiek – dzieci starsze (tj. w wieku 15–17 lat) dwukrotnie częściej były ofiarami słownej przemocy seksualnej (OR = 2,043), a trzykrotnie częściej stawały się celem werbunku do celów seksualnych w internecie (OR = 3,141). Istotna okazała się również lokalizacja szkoły – wśród uczniów uczących się w ośrodkach miejskich dwukrotnie częściej zdarzały się sytuacje werbowania do celów seksualnych w internecie (OR = 2,000) i przypadki angażowania w oglądanie genitaliów osoby dorosłej (ekshibicjonizm; OR = 1,809). Nastolatki, w rodzinach których występował problem alkoholowy, czterokrotnie częściej były ofiarami słownej przemocy seksualnej (OR = 4,047), dwukrotnie częściej werbowano je do celów seksualnych za pośrednictwem internetu (OR = 2,412) oraz ktoś się przed nimi obnażył, ukazując genitalia (OR = 1,884). Dzieci mieszkające z osobą chorującą psychicznie dwukrotnie częściej doświadczały słownej przemocy seksualnej (OR = 1,906).

Tabela 16

Wyniki analizy regresji logistycznej dla kategorii bezdotykowe wykorzystanie seksualne jako zmiennych wyjaśnianych dla całej grupy badanej 13–17 lat, n = 822

13–17 lat	Słowna przemoc seksualna	Werbowanie do celów seksualnych w internecie	Ekshibicjonizm
Skorygowany iloraz szans	OR (95% CI)	OR (95% CI)	OR (95% CI)
Płeć	0,269 (0,149–0,487)***	0,332 (0,182–0,605)***	0,774 (0,463–1,295)
Wiek	2,043 (1,134–3,681)*	3,141 (1,589–6,209)**	1,300 (0,759–2,224)
Lokalizacja szkoły	1,021 (0,606–1,721)	2,000 (1,119–3,576)*	1,809 (1,050–3,117)*
Rozwód/ rozstanie rodziców	1,247 (0,667–2,332)	1,269 (0,658–2,445)	1,709 (0,950–3,076)
Nadużywanie alkoholu w rodzinie	4,047 (2,380–6,881)***	2,412 (1,358–4,284)**	1,884 (1,070–3,316)*
Używanie narkotyków w rodzinie	1,468 (0,470–4,588)	1,897 (0,614–5,867)	1,770 (0,550–5,694)
Choroba psychiczna domownika	1,906 (0,959–3,788)*	1,621 (0,789–3,332)	1,699 (0,842–3,429)
R ² Nagelkerke	0,197	0,168	0,071
Test Hosmera i Lemeshowa	4,329; p > 0,05	3,573; p > 0,05	8,423; p > 0,05

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001.

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

WYKORZYSTANIE SEKSUALNE Z KONTAKTEM FIZYCZNYM – ZMIENNE WYJAŚNIAJĄCE

W przypadku wykorzystania seksualnego z kontaktem fizycznym ze względu na niewielki odsetek osób, które zadeklarowały doświadczanie poszczególnych form przemocy w tej kategorii, niemożliwe było określenie czynników wpływających na większą częstotliwość występowania wyróżnionych tu typów agresji seksualnej. Zamiast tego sprawdzono, jakie zmienne miały znaczenie dla wystąpienia przemocy seksualnej w formie dotykowej pod dowolną postacią. Okazało się, że jedynym czynnikiem mającym tu znaczenie było nadużywanie alkoholu w rodzinie (tab. 17). Nastolatki, których krewny spożywał nadmierną ilość alkoholu, trzykrotnie częściej były ofiarami wykorzystania seksualnego z kontaktem fizycznym (OR = 2,814).

Tabela 17

Wyniki analizy regresji logistycznej dla kategorii dotykowe wykorzystanie seksualne jako zmiennych wyjaśnianych dla całej grupy badanej 13–17 lat, n = 822

13–17 lat	Dotykowe wykorzystanie seksualne
Skorygowany iloraz szans	OR (95% CI)
Płeć	0,488 (0,228–1,042)
Wiek	2,051 (0,896–4,694)
Lokalizacja szkoły	0,871 (0,421–1,803)
Rozwód/rozstanie rodziców	1,606 (0,685–3,862)
Nadużywanie alkoholu w rodzinie	2,814* (1,324–5,983)
Zażywanie narkotyków w rodzinie	0,567 (0,065–4,927)
R ² Nagelkerke	0,104
Test Hosmera i Lemeshowa	3,254; p > 0,05

*p < 0,05.

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

Badania z obszaru ryzyka wykorzystania seksualnego dzieci umożliwiają wyodrębnienie trzech głównych grup czynników zwiększających prawdopodobieństwo wystąpienia takiego zdarzenia:

1. czynniki związane z dzieckiem – obejmujące zarówno fizyczne, jak i psychiczne cechy dziecka (np. płeć, wiek, niepełnosprawność);
2. czynniki rodzinne – charakteryzujące sposób funkcjonowania systemu rodzinnego (np. konflikty rodzinne);

3. czynniki środowiskowe – do których należą status społeczny rodziny i cechy środowiska, w obrębie którego funkcjonuje dana rodzina (Beisert, Izdebska, 2012).

W przeprowadzonym badaniu dla zwiększania częstotliwości występowania wykorzystania seksualnego w obrębie czynników związanych z dzieckiem szczególne znaczenie miały płeć dziecka oraz jego wiek. Dziewczyny są obarczone większym ryzykiem doświadczenia wykorzystania seksualnego (Kałka, 2007) i częściej stają się obiektem takiego zachowania (Finkelhor, 1986). Beisert i Izdebska (2012) wyjaśniają tę prawidłowość, wskazując, że większość sprawców przemocy seksualnej jest płci męskiej, a wśród nich odsetek osób heteroseksualnych jest zbliżony do odsetka tych osób w populacji ogólnej. Należy jednak zaznaczyć, że z kilku powodów chłopcy mogą cechować się mniejszą gotowością do ujawnienia wykorzystania seksualnego (Widom, Morris, 1997). Po pierwsze, obecny w kulturze wzorzec męskości nie pochwała identyfikowania się chłopca z rolą ofiary. Po drugie, jeśli sprawca był płci męskiej, chłopiec może obawiać się bycia postrzeganym przez otoczenie jako homoseksualista. Po trzecie, jeśli sprawcą wykorzystania była dorosła kobieta, to istnieje pewna tendencja do określania tego zdarzenia jako gratyfikującego. Jeśli chodzi o wiek, to większe ryzyko zaobserwowano u starszych niż młodszych dzieci. Należy zaznaczyć, że w badaniu nie brały udziału dzieci najmłodsze – niemowlęta czy przedszkolaki, podczas gdy jak podają Beisert i Izdebska (2004), to właśnie te drugie stają się najczęściej ofiarami wykorzystania seksualnego ze strony osoby dorosłej.

Jeśli chodzi o czynniki związane ze środowiskiem rodzinnym, to istotne okazało się rozpoznanie choroby psychicznej u osoby mieszkającej z dzieckiem i nadużywanie alkoholu w rodzinie. Oba te czynniki mogą oznaczać psychiczną (a czasami również fizyczną – np. podczas pobytu w szpitalu psychiatrycznym) niedostępność rodzica. To z kolei sprawia, że dziecko staje się podatniejsze na nawiązanie gratyfikującej dla niego relacji z innymi dorosłym, który może okazać się przyszłym sprawcą. Ponadto w przypadku, gdy relacja dziecka z rodzicem nie stwarza okazji do wspólnej, otwartej i pełnej zaufania rozmowy, ujawnienie wykorzystania jest dużo trudniejsze.

Wyróżnionym czynnikiem środowiskowym była natomiast lokalizacja szkoły (tj. miasto lub wieś). Być może różnica ta wynika z większego poczucia anonimowości potencjalnego sprawcy w mieście. Znaczenie może również mieć bardziej rozbudowana na wsi sieć społeczna, która pełni funkcje ochronne.

DOŚWIADCZENIE WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO A PODEJMOWANIE ZACHOWAŃ SAMOUSZKADZAJĄCYCH

Zagadnienie konsekwencji wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży było wielokrotnie przedmiotem badań empirycznych. Jednocześnie jest to obszar niezwykle szeroki i wciąż wymagający dalszej eksploracji. Następstwem, któremu poświęcono została szczególna uwaga w prezentowanym badaniu, jest tendencja do podejmowania zachowań samouszkodzających. Wcześniejsze badania (Affi i in., 2008; Hamdullahpur, Jacobs, Gill, 2018) dostarczają przesłanek do wnioskowania, że doświadczenie wykorzystania seksualnego wpływa znacząco na zwiększenie ryzyka wystąpienia zachowań autodestrukcyjnych. Jednocześnie, ze względu na duże rozpowszechnienie problemu podejmowania zachowań samouszkodzających przez dzieci i młodzież (Bąbik, Olejniczak, 2014; Gmitrowicz, Kostulski, Kropiwnicki, Zalewska-Janowska, 2014; Napieralska, Kułaga, Gurszkowska, Grajda, 2010; Warzocha, Gmitrowicz, Pawełczyk, 2008), ustalenie przyczyn jego występowania jest bardzo ważne. Z tego powodu zdecydowano się również w ramach *Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci* określić związek między doświadczaniem przemocy seksualnej a podejmowaniem zachowań autoagresywnych.

Uzyskane wyniki potwierdziły występowanie powyższej zależności. Okazało się, że chłopcy którzy doświadczyli wykorzystania seksualnego, trzykrotnie rzadziej niż dziewczyny dokonywali samouszkodzeń ($ORa = 0,361$) i podejmowali próby samobójcze ($ORa = 0,385$; tab. 18). Dzieci starsze (tj. w wieku 15–17 lat), które były ofiarami przemocy seksualnej, samookaleczały się dwa razy częściej niż dzieci młodsze ($ORa = 2,174$). Czterokrotnie częściej samookaleczały się nastolatki doświadczające słownej przemocy seksualnej ($ORa = 3,549$), dwukrotnie częściej – werbowane do celów seksualnych w internecie ($ORa = 2,368$) i aż sześciokrotnie częściej te, które doświadczyły niechcianego dotyku ze strony obcej osoby dorosłej ($ORa = 5,761$). Młodzież padająca ofiarą *groomingu* trzykrotnie częściej podejmowała próby samobójcze ($ORa = 2,696$).

Tabela 18

Wyniki analizy regresji logistycznych zachowań autodestrukcyjnych jako zmiennych wyjaśnianych

	Samookaleczenia	Próba samobójcza
Skorygowany iloraz szans	ORa (95% CI)	ORa (95% CI)
Płeć	0,361 (0,235–0,557)***	0,385 (0,185–0,802)*
Wiek	2,174 (1,373–3,443)**	1,175 (0,595–2,320)
Ekshibicjonizm	1,162 (0,604–2,235)	1,877 (0,834–4,229)
Słowna przemoc słowna	3,549 (1,952–6,453)***	1,866 (0,811–4,293)
Werbowanie w internecie do celów seksualnych	2,368 (1,273–4,405)**	2,696 (1,226–5,930)*
Niechciany dotyk ze strony obcego dorosłego	5,761 (1,196–27,745)**	2,859 (0,551–14,844)
Niechciany dotyk ze strony znajomego dorosłego	0,309 (0,068–1,407)	1,384 (0,264–7,260)
Niechciany dotyk ze strony rówieśnika	2,181 (0,879–5,414)	2,800 (0,979–8,007)
Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą	1,077 (0,315–3,677)	1,344 (0,281–6,430)
Komercyjne wykorzystywanie seksualne	3,436 (0,199–59,275)	7,175 (0,336–153,074)
Test Hosmera i Lemeshowa	4,356; $p > 0,05$	19,034; $p > 0,001$
R ² Nagelkerke	0,238	0,205

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Źródło: Włodarczyk, Makaruk, Michalski, Sajkowska (2018).

OGRANICZENIA BADAŃ

Część szkół wylosowanych do realizacji badania odmówiła wzięcia w nim udziału, co mogło wynikać m.in. z jego tematyki. Ponieważ na udział dziecka w badaniu musieli wyrazić zgodę rodzice, istnieje także ryzyko, że mogli jej odmówić ci z nich, którzy sami byli sprawcami przemocy bądź zaniedbywali swoje dzieci. Ponadto badanie miało charakter deklaracyjny, co oznacza, że niektóre doświadczenia, o które byli pytani respondenci, mogły ulec zatarciu w ich pamięci (*recall bias*) lub nie być przez nich uznane za krzywdzenie. Możliwe jest również, że respondenci nie chcieli udzielać odpowiedzi na pytania dotyczące trudnych wydarzeń życiowych, jakim jest doświadczanie przemocy.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone analizy pozwalają na scharakteryzowanie aktualnego obrazu przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży w Polsce.

Badani zgłaszali doświadczenie przemocy seksualnej zarówno obejmującej kontakt fizyczny, jak i go nieobejmującej. Doświadczenie jakiejś formy wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego potwierdziło 20% respondentów. Z kolei na pytanie o doświadczenie wykorzystania seksualnego z kontaktem fizycznym twierdząco odpowiedziało 7% badanych.

Przemoc seksualna jest częstszym doświadczeniem dziewczyn niż chłopców. Należy oczywiście mieć na uwadze możliwą niższą zgłaszalność doświadczeń wykorzystania seksualnego ze strony chłopców (Beisert, Izdebska, 2012), niemniej nawet po uwzględnieniu tego czynnika wielkość ujawnionych w badaniu różnic międzypłciowych sugeruje, że dysproporcja może być istotna. Prawidłowość ta jednocześnie koresponduje z stwierdzoną w badaniu dominacją sprawców płci męskiej. Biorąc pod uwagę, że zdecydowana większość populacji jest orientacji heteroseksualnej, wyższy odsetek osób doświadczonych przemocą wśród dziewczyn wydaje się zrozumiały.

Jedynym doświadczeniem, w przypadku którego odsetek zgłaszających je chłopców był wyższy niż dziewczyn, okazał się kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą. W badaniach z roku 2012 uzyskano taki sam wynik (Włodarczyk, Sajkowska, 2013), co sugerowałoby wyjątkowość tej formy wykorzystania, jeśli chodzi o płęć doświadczających jej nastolatków. Dodatkowe informacje na temat jej możliwej specyfiki płyną z analizy cech sprawców i cech zdarzenia. W jej przypadku odsetek sprawców-kobiet był szczególnie wysoki w porównaniu z innymi formami wykorzystania uwzględnionymi w badaniu. Warto zwrócić uwagę, że wiele z takich kontaktów nie musi być uznawanych – zarówno przez nastolatków, jak i dorosłe sprawczynie – za wykorzystanie, lecz za kontakt o charakterze partnerskim (Beisert, Izdebska, 2012). Hipotezę o nadaniu mu statusu dobrowolności może wspierać również brak jakichkolwiek zgłoszeń bólu występującego następnego dnia po zdarzeniu.

W zakresie doświadczenia ekspozycji miejsc intymnych nie odnotowano natomiast różnic w częstości zgłoszeń ze strony dziewczyn i chłopców. Wynik ten może być związany ze specyfiką aktów ekshibicjonistycznych – relatywnej przypadkowości co do osoby ofiary oraz prymatu znaczenia sposobu działania (obnażania się) nad znaczeniem osoby, wobec której jest ono podejmowane (Imieliński, 1990).

W przypadku wszystkich form wykorzystania ich doświadczenie w ciągu całego życia istotnie częściej deklarowały starsze nastolatki niż młodsze. Wynik ten

uzasadnia dłuższy – w przypadku starszych nastolatków – czas, w którym przemoc mogła mieć miejsce, a zatem możliwość kumulacji doświadczeń tych osób wraz z wiekiem. Jednocześnie brak istotnych różnic w częstotliwości doświadczania zdecydowanej większości form wykorzystania w roku poprzedzającym badanie między młodszymi i starszymi nastolatkami wskazuje, że obydwie te grupy są w takim samym stopniu narażone na doświadczenie przemoc seksualnej. Różnica dotyczyła wyłącznie ekshibicjonizmu, którego częściej w roku poprzedzającym badanie doświadczały starsze nastolatki. Wynik ten może się wiązać z większą w ich przypadku samodzielną (tj. bez opieki dorosłych) obecnością w przestrzeni publicznej.

Zrealizowane badania potwierdziły ponadto, że w zdecydowanej większości przypadków sprawcami wykorzystania seksualnego są osoby wcześniej znane dzieciom. Pozostaje to w sprzeczności z częstym społecznym wyobrażeniem, że sprawca jest osobą przypadkową, nieznaną dziecku i napadającą na nie niespodziewanie. Jednocześnie jest to spójne z wynikami wcześniejszych badań wskazujących na uprzednie istnienie relacji między sprawcą a dzieckiem czy nastolatkiem – m.in. *Diagnozy z 2012 r.* (Włodarczyk, Sajkowska, 2013). Warty podkreślenia jest także wysoki odsetek sprawców wśród rówieśników osób badanych. W szczególności, najczęściej deklarowaną dotykową formą przemoc seksualnej, jakiej doświadczali respondenci, było wykorzystanie seksualne ze strony rówieśnika. Dotychczas zagadnieniu rówieśniczej przemoc seksualnej w piśmiennictwie i badaniach poświęcano relatywnie mniej uwagi niż przemoc ze strony osób dorosłych. Uzyskane wyniki wyraźnie wskazują jednak, że temat ten powinien być przedmiotem większej uwagi.

Zastosowaniu tej samej metodologii badania umożliwiło porównanie wyników z lat 2012 i 2018. Pozwoliło ono na wskazanie głównych zmian obrazu zjawiska, jak również jego stałych elementów. Zmiany związane są przede wszystkim ze wzrostem odsetka nastolatków potwierdzających doświadczenie wykorzystania seksualnego. Dotyczy to form przemoc zarówno z kontaktem fizycznym, jak i bez takiego kontaktu (odpowiednio, 6,4% vs 7% i 8,9% vs 20%). Wynik ten nie musi koniecznie wskazywać na zwiększenie częstotliwości występowania zjawiska seksualnego krzywdzenia. Możliwe jest, że odzwierciedla on wzrost skłonności do ujawniania doświadczonego wykorzystania. Pod uwagę należy brać zarówno tzw. ujawnienia wewnętrzne, gdy osoba sama wobec siebie rozpoznaje swoje doświadczenie jako wykorzystanie, oraz ujawnienia zewnętrzne, gdy decyduje się poinformować o nim osoby trzecie (w tym wypadku badaczy). Obydwa te typy ujawnień uwarunkowane są stanem społecznej świadomości występowania problemu oraz jego specyfiki. W szczególności, w ostatnich latach w debatach społecznych obecny był temat przemoc seksualnej

bez kontaktu fizycznego, co mogło wpłynąć na znaczny wzrost ujawnień tych doświadczeń w stosunku do badań realizowanych w 2012 r.

Zasadniczo niezmienna pozostaje natomiast charakterystyka zjawiska w zakresie jego struktury, cech sprawców (ich płci i relacji z osobami badanymi) oraz cech osób, które przemocy doświadczyły (płci, wieku). W dalszym ciągu dominującą formą przemocy bez kontaktu fizycznego stanowiła przemoc werbalna, a najczęściej deklarowaną dotykową formą przemocy seksualnej, jakiej doświadczali respondenci, było wykorzystanie seksualne ze strony rówieśnika. Konsekwentnie wśród osób doświadczających wykorzystania seksualnego przeważa płeć żeńska. W obydwu badaniach zarówno w odniesieniu do form dotykowych, jak i bezdotykowych przemocy dziewczyny zgłaszały doświadczenie wykorzystania około 2 razy częściej niż chłopcy. Przeciwny wynik odnosi się wyłącznie do jednego typu przemocy, tj. doświadczenia kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. – zarówno w 2012, jak i 2018 r. doświadczenie tej formy przemocy zgłosiło więcej chłopców niż dziewczyn. Stałość dotyczy także dominującej płci sprawców. W obydwu badaniach sprawcami przemocy seksualnej byli przede wszystkim mężczyźni. Nie zmieniło się także to, że sprawcami w zdecydowanej większości przypadków są osoby wcześniej znane dzieciom.

Czynniki, które okazały się istotne dla występowania zwiększonego ryzyka wykorzystania seksualnego dziecka, można przypisać do trzech grup:

1. związanych z dzieckiem (płeć i wiek);
2. związanych z rodziną (występowanie choroby psychicznej u domownika, nadużywanie alkoholu przez członka rodziny);
3. związanych z środowiskiem (lokalizacja szkoły).

Wyniki wskazują, że większe ryzyko takich doświadczeń występuje w przypadku dziewczyn i starszych nastolatków. Uczęszczanie do szkoły w mieście zwiększa natomiast ryzyko werbowania do celów seksualnych w internecie, a także bycia zmuszonym do oglądania czyichś genitaliów. Rozpoznanie choroby psychicznej u osoby mieszkającej z dzieckiem zwiększało ryzyko doświadczania przez dziecko słownej przemocy seksualnej, a nadużywanie alkoholu przez członka rodziny zwiększało ryzyko wystąpienia jakiegokolwiek formy przemocy seksualnej wobec dziecka.

Okazało się także, że niebezpieczną konsekwencją wykorzystania seksualnego dziecka jest występowanie u niego zachowań samouszkodzających. Stwierdzono także, że chłopcy, którzy byli ofiarami wykorzystania seksualnego, podejmowali takie zachowania rzadziej niż dziewczyny. Dzieci starsze częściej samookaleczały się niż dzieci młodsze – co jest charakterystyczne, że tego typu forma radzenia sobie jest

obserwowana u raczej starszych nastolatków niż młodszych (Czub, 2015). Ryzyko samookaleczeń wzrastało w przypadku osób, które doświadczyły słownej przemocy seksualnej, były werbowane do celów seksualnych w internecie lub doświadczały niechcianego dotyku ze strony obcej osoby dorosłej. Ponadto młodzież doświadczająca *groomingu* częściej podejmowała próby samobójcze.

E-maile autorek: izdebska@amu.edu.pl, katarzyna.pilarczyk@amu.edu.pl.

BIBLIOGRAFIA

- Afifi, T. O., Enns, M. W., Cox, B. J., Asmundson, G. J., Stein, M. B., Sareen, J. (2008). Population attributable fractions of psychiatric disorders and suicide ideation and attempts associated with adverse childhood experiences. *American Journal of Public Health*, 98(5), 946–952. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2007.120253>.
- Bąbik, A., Olejniczak, D. (2014). Uwarunkowania i profilaktyka samobójstw wśród dzieci i młodzieży w Polsce. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13(2), 99–121.
- Beisert, M. (2004). *Kazirodztwo. Rodzice w roli sprawców*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Beisert, M. (2012). *Pedofilia. Geneza i mechanizm zaburzenia*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Beisert, M., Izdebska, A. (2012). Wykorzystanie seksualne dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 11(2), 48–66.
- Czub, M. (2015). *Zrozumieć dziecko wykorzystywane seksualnie*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Finkelhor, D. (1986). *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Finkelhor, D. (1994). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 18(5), 409–417.
- Finkelhor, D. (2003). Discussion. W: J. Bancroft (red.), *Sexual Development in Childhood*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Gmitrowicz, A., Kostulski, A., Kropiwnicki, P., Zalewska-Janowska, A. (2014). *Cutaneous deliberate self-harm in polish school teenagers – an interdisciplinary challenge*. *Acta Dermato Venereologica*, 94(4), 448–453. <https://doi.org/10.2340/00015555-1690>.
- Goldman, J. D. G., Padayachi, U. K. (2000). Some methodological problems in estimating incidence and prevalence in child sexual abuse research. *Journal of Sex Research*, 37(4), 305–314. <https://doi.org/10.1080/00224490009552052>.

- Hamdullahpur, K., Jacobs, K. W. J., Gill, K. J. (2018). Mental health among help-seeking urban women: the relationships between adverse childhood experiences, sexual abuse, and suicidality. *Violence Against Women*, 24(16), 1967–1981. <https://doi.org/10.1177/1077801218761602>.
- Imieliński, K. (1990). *Seksjatria, tom. II: Patologia seksualna*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Izdebski, Z. (2012). *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Izdebski, Z., Łukaszek, M. (2018). Etyczne aspekty badania przemocy seksualnej. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(2), 117–146.
- Jagodzińska, M. (2008). *Psychologia pamięci*. Gliwice: Helion.
- Jaworska-Kępa, M. (2006). Budowanie systemu wsparcia dla dzieci wykorzystywanych seksualnie. W: B. Kolska-Lach i K. Szymanowska (red.), *Przemoc seksualna wobec dzieci – regulacja prawne i pomoc psychologiczna* (s. 23–26). Poznań: Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Poznaniu.
- Kałka, I. (2007). *Dzieci krzywdzone i wykorzystywane seksualnie. Poradnik dla nauczycieli, pedagogów i pracowników socjalnych*. Sosnowiec: Wydawnictwo Projekt-Kom.
- Koss, M. P., Dinero, T. E., Seibel, C. A., Cox, S. L. (1988). Stranger and acquaintance rape: Are there differences in the victim's experience? *Psychology of Women Quarterly*, 12, 1–23.
- Kowalczyk, M. H. (2014). *Przestępcy seksualni: zabójcy, gwałciciele, pedofile i ich resocjalizacja*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Lalor, K., McElvaney, R. (2010). Child sexual abuse, links to later sexual exploitation/high-risk sexual behavior, and prevention/treatment programs. *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4), 159–177. <https://doi.org/10.1177/1524838010378299>.
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Wójcik, S. (2013). Dzieci i młodzież jako uczestnicy badań społecznych w kontekście badań dotyczących problemu przemocy. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 7–20.
- McElvaney, R. (2015). Disclosure of Child Sexual Abuse: Delays, Non-disclosure and Partial Disclosure. What the Research Tells Us and Implications for Practice. *Child Abuse Review*, 24(3), 159–169. <https://doi.org/10.1002/car.2280>.
- Muehlenhard, C. L., Highby, G. J., Lee, R. S., Bryan, T. S., Dodrill, W. A. (1998). The sexual revictimization of women and men sexually abused as children: A review of the literature. *Annual Review of Sex Research*, 9, 1–47.
- Napieralska, E., Kułaga, Z., Gurzkowska, B., Grajda, A. (2010). Epidemiologia zgonów dzieci i młodzieży z powodu samobójstw w Polsce w latach 1999–2006. *Problemy Higieny i Epidemiologii*, 91(1), 92–98.

- Sajkowska, M. (2002). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Ustalenia terminologiczne, skala zjawiska, oblicza problemu społecznego, *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 1(1), 1–24.
- Sajkowska, M. (2011). Wykorzystanie seksualne dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 10(3), 147–159.
- Warzocha, D., Gmitrowicz, A., Pawełczyk, T. (2008). Związek samouszkodzeń wśród młodzieży hospitalizowanej psychiatrycznie z rodzajem zaburzeń psychicznych i wybranymi czynnikami środowiskowymi. *Psychiatria Polska*, 42(5), 659–669.
- Widom, C. S., Morris, S. (1997). Accuracy of adult recollections of childhood victimization, Part 2: Childhood sexual abuse. *Psychological Assessment*, 9(1), 34–46. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1040-3590.9.1.34>.
- Włodarczyk, J., Makaruk, K. (2013). *Ogólnopolska diagnoza problemu przemocy wobec dzieci. Wyniki badania*. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje.
- Włodarczyk, J., Sajkowska, M. (2013). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 63–100.
- Włodarczyk, J., Makaruk, K., Michalski, P., Sajkowska, M. (2018). *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*. Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

CHILD SEXUAL ABUSE. RESULTS OF NATIONAL SURVEY OF CHILD VICTIMIZATION IN POLAND

The article examines the research findings of the National diagnosis of the scale and determinants of child abuse in Poland regarding the experience of child sexual abuse. Declarations by adolescents aged 13–17 revealed that 20% of them were victims of sexual abuse without physical contact and 7% of sexual abuse with physical contact. Much more often sexual abuse was the experience of girls (without physical contact: 27%; with physical contact: 10%) than boys (without physical contact: 16%; with physical contact: 5%). The results of the Diagnosis were compared with the reports from the first edition of this study from 2012. Analysis of the results of the study also made it possible to distinguish factors that increase the risk of sexual violence (gender, age, school location, alcohol abuse and mental illness of a person living with a child). It has also been shown that experiencing selected forms of sexual violence increases the chances of self-harming behavior among young people.

KEYWORDS:

CHILD SEXUAL ABUSE, SEXUAL VIOLENCE, VICTIMIZATION

Cytowanie:

Izdebska, A., Pilarczyk, K. (2019). Wykorzystanie seksualne dziecka. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 18(3), 68–97.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

Sfinansowano ze środków – Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości